

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ НАУКИ

САВЧУК ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри екологічного права Національного Юридичного університету ім. Я. Мудрого, доцент кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

УДК [349.6:330.341.1]: 502.17(477)
DOI 10.37772/2518-1718-2023-2(42)-12

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГО-ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У роботі досліджуються питання еколого-інноваційних відносин для забезпечення сталого розвитку України. Досліджено головні аспекти сталого розвитку, а саме: економічні, соціальні, екологічні, інноваційні складові. Робиться акцент на важливості їх поєднання між собою, доводиться важливість та актуальність інноваційної складової, адже інновації виступають основою для зростання і розвитку будь-якої економіки. У світі, де технології мають динамічний характер, вони стають критично важливим фактором конкурентоспроможності.

Підтримується думка про те, що забезпечення сталого розвитку є нормативно-правовим процесом, який спрямований на врегулювання суспільних відносин, що складаються між державою та її органами, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами з приводу забезпечення соціально-економічного розвитку з метою задоволення як нинішнім, так і майбутнім поколіннями різноманітних потреб (фізіологічних, економічних, духовних тощо) в процесі взаємодії з природою.

Доведено, що для досягнення ефективного правового захисту та розвитку інноваційного бізнесу необхідно також розробляти та впроваджувати нові законодавчі акти та регулятивні норми, що відповідають вимогам сучасної економіки та технологічного розвитку. Такі норми мають сприяти збільшенню кількості та якості екологічних інноваційних продуктів та послуг, підвищенню ефективності їх виробництва та використання. Окрім того, важливим елементом правового забезпечення еколого-інноваційних відносин є підтримка технологічного підприємництва та стартапів. Для цього можуть бути створені спеціальні підтримуючі програми, які надають фінансову підтримку та консультативну допомогу для молодих компаній, що займаються розробкою нових технологій. Також можуть бути створені інкубатори та акселератори, що забезпечують підтримку технологічного підприємництва від початкової стадії до комерційного успіху. Співпраця міжнародних компаній, університетів та наукових інститутів може сприяти розвитку нових технологій та забезпеченню їх глобального поширення.

Ключові слова: сталий розвиток, еколого-інноваційні відносини, інновації, інноваційні відносини, навколишнє природне середовище.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку сьогодні є одним із найважливіших, актуальних та складних питань, від якого залежить майбутнє людства та життя на всій планеті. Високі темпи зростання матеріального виробництва та чисельності населення, які є детермінантами розвитку цивілізації в останні роки призвели до швидкого збільшення антропогенного навантаження на довкілля. Виходом із ситуації може стати застосування концепції сталого розвитку, що стала природною

реакцією світової спільноти на існуючі загрози і забезпечує гармонійне співіснування природи та людського суспільства, що потребує врахування екологічних та соціальних факторів у всіх сферах життя людини, і насамперед у веденні господарської діяльності.

В умовах зростаючої взаємозалежності національних економік, внаслідок транскордонного характеру екологічних загроз та нездатності держав самостійно вирішувати глобальні енергетичні проблеми,

виникає необхідність координації зусиль держав щодо забезпечення єдиних стандартів екологічної та енергетичної безпеки, забезпечення сталого розвитку світової економіки та підвищення енергоефективності світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цій сфері з'явилися публікації вчених-юристів: А.П. Гетьмана, Г.В. Анісімової, В.Л. Бредихіної, М.В. Красної, Ю.С. Шемшученка, Н.Р. Малишевої, Г.Н. Полянської, В.Г. Смельянової, В.В. Носіка та інших.

Мета статті – дослідити нормативне регулювання правовідносин з використання та охорони навколишнього природного середовища у сфері інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, яким затверджено «Стратегію сталого розвитку „Україна-2020” визначено вектор розвитку, за яким останній визначається як забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему [1].

Очевидно, що одним з механізмів реалізації даної проблематики є інновації, адже виступають основою для зростання і розвитку будь-якої економіки. У світі, де технології мають динамічний характер, вони стають критично важливим фактором конкурентоспроможності.

Відповідно до чинного законодавства, під інноваціями розуміють новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Важливо відмітити, що в сутність концепції сталого розвитку покладено такі головні аспекти: економічного, соціального та екологічного. Економічна складова означає оптимальне використання обмежених ресурсів та застосування екологічних природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку та знищення шкідливих відходів виробництва. Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину й спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий

розподіл благ між людьми в глобальних масштабах. З екологічної точки зору, сталий розвиток повинен забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем, включаючи створене в них людиною середовище - антропосферу. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери [3].

Крім зазначеного, влучно на нашу думку, до складових сталого розвитку відносять поряд з економічною, екологічною, соціальною також інноваційну, яка через синергетичну взаємодію з економічною, екологічною і соціальною складовими створює можливості для ефективної соціально-економічної діяльності й якісної зміни управлінських підходів і засобів утілення концепції. Таким чином, правильно розроблена екологічна політика, як, до речі, економічна і соціальна, сприятимуть забезпеченню сталого розвитку нашої держави [4, с. 8].

Розробка управлінських заходів як на рівні держав чи транснаціональних корпорацій, так і на рівні малих і середніх підприємств із позицій реалізації концепції сталого розвитку актуалізує виокремлення системоутворюючого ядра сталого розвитку, яким є інноваційне забезпечення. Указане цілком логічно і виправдано, бо інновації – це джерело ефективних змін і рушійна сила гармонізованого й взаємозалежного соціального, економічного, екологічного розвитку суспільства в цілому й особистості зокрема [4, с. 9].

Правове забезпечення сталого розвитку є нормативно-правовим процесом, який спрямований на врегулювання суспільних відносин, що складаються між державою та її органами, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами з приводу забезпечення соціально-економічного розвитку з метою задоволення як нинішнім, так і майбутнім поколіннями різноманітних потреб (фізіологічних, економічних, духовних тощо) в процесі взаємодії з природою [5, с. 10].

Забезпечення правової стабільності та певного рівня захисту прав в інноваційній галузі відіграє важливу роль в привабливості міжнародного інвестування та технологічного трансферу. Країни з ефективними інноваційними системами та сильними правовими механізмами зазвичай залучають більше іноземних інвесторів та мають кращий доступ до новітніх технологій. Інноваційний бізнес також має потенціал для підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку [6 с. 110-117].

Створення нових екологічних технологій та продуктів може допомогти країні залучати нових клієнтів та збільшувати обсяги експорту. Однак, для того, щоб цей потенціал був реалізований, необхідно забезпечити належний рівень правового захисту та розвитку інноваційної інфраструктури в країні. Від-

повідно до цього, держава має відіграти важливу роль у забезпеченні правового захисту та розвитку еколого-інноваційного бізнесу. Для досягнення цих цілей необхідно забезпечити ефективну співпрацю між державними та приватними секторами, розвинути нові правові інструменти та механізми захисту прав, а також підтримувати інноваційну інфраструктуру. Таким чином, правове забезпечення еколого-інноваційних відносин є важливим елементом розвитку економіки та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку.

Для досягнення ефективного правового захисту та розвитку інноваційного бізнесу необхідно також розробляти та впроваджувати нові законодавчі акти та регулятивні норми, що відповідають вимогам сучасної економіки та технологічного розвитку. Такі норми мають сприяти збільшенню кількості та якості екологічних інноваційних продуктів та послуг, підвищенню ефективності їх виробництва та використання. Окрім того, важливим елементом правового забезпечення еколого-інноваційних відносин є підтримка технологічного підприємництва та стартапів. Для цього можуть бути створені спеціальні підтримуючі програми, які надають фінансову підтримку та консультаційну допомогу для молодих компаній, що займаються розробкою нових технологій. Також можуть бути створені інкубатори та акселератори, що забезпечують підтримку технологічного підприємництва від початкової стадії до комерційного успіху. Співпраця міжнародних компаній, університетів та наукових інститутів може сприяти розвитку нових технологій та забезпеченню їх глобального поширення.

Забезпечення правової захищеності та розвитку інноваційного бізнесу на міжнародному рівні може стати ключовим фактором для залучення іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для розвитку національної економіки. Правова стабільність сприяє залученню іноземних партнерів, які готові інвестувати в еколого-інноваційні проекти. Крім того, правове забезпечення еколого-інноваційних відносин може бути важливим стимулом для розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку [7].

Відповідні правові рамки допоможуть забезпечити необхідну стабільність та передбачуваність у галузі інноваційного бізнесу, що є особливо важливим для інвесторів. Успішне функціонування інноваційного бізнесу також потребує розвитку інфраструктури для перенесення технологій та комерціалізації інноваційних продуктів. Для цього необхідна сприяння держави, яка має забезпечувати підтримку еколого-інноваційних проектів та впровадження нових технологій. Також важливо забезпечити конкуренто-

спроможність на міжнародному рівні. Національні правові рамки повинні враховувати вимоги міжнародного права та відповідних конвенцій, що стосуються регулювання інноваційної діяльності.

Крім того, відповідні правові рамки мають сприяти взаємодії між інноваційними підприємствами та іншими учасниками інноваційної екосистеми, зокрема з академічними установами, дослідницькими інститутами та іншими інноваційними компаніями. Вони повинні також забезпечувати доступ до фінансування та інших ресурсів для розвитку інноваційних проектів, а також сприяти упровадженню нових технологій на ринку. Крім того, правові рамки мають включати механізми регулювання відносин між інноваційними підприємствами та державою, зокрема в сферах оподаткування, митного регулювання, охорони довкілля та інших сферах. Це допоможе забезпечити стійкий розвиток інноваційного бізнесу та збереження економічної стабільності держави в цілому [8, с. 258].

Процес переходу до сталого розвитку є глобальним, і окремо взята країна не може перейти на цей шлях, доки інші країни будуть залишатись у межах старої моделі розвитку, а отже важливо використовувати процес глобалізації та спрямувати насамперед його економічний, екологічний і соціальний, інноваційний складник на реалізацію цілей сталого розвитку. Тим самим, процес глобалізації, що розгортається з ініціативи постіндустріальних держав, транснаціональних корпорацій і всесвітніх організацій, може сприяти переходу світового співтовариства не до постіндустріального, а до стабільного майбутнього всієї цивілізації. ООН пов'язала розвиток з охороною навколишнього середовища, а ми пропонуємо вийти на ширшу концепцію, пов'язавши розвиток з безпекою в усіх сферах. Це означає, що сказане вище причетне не тільки до проблеми екологічної безпеки, але й до всіх видів соціально-економічної та іншої діяльності, передусім якщо приймаються рішення на міждержавному рівні. Таким чином, ідеться про одночасне забезпечення економічної ефективності та економічної безпеки, соціальної справедливості та соціальної безпеки, екологічної безпеки та коеволюційного розвитку завдяки забезпеченню еколого-енергетичної безпеки як стану міжнародних відносин, що забезпечує міжнародну безпеку завдяки сталому економічному зростанню світогосподарського розвитку при зниженні негативного впливу від змін клімату та зменшення залежності від вичерпності енергетичних ресурсів за умов співпраці і взаємодопомоги між розвиненими, транзитивними країнами й країнами, що розвиваються [9].

Крім того, важливо, щоб правові рамки відповідали міжнародним стандартам та були взаємно визнані з іншими країнами. Це дозволить підприєм-

ствам ефективно взаємодіяти з партнерами з інших країн, зменшувати ризики та підвищувати довіру між сторонами. Також важливо мати належний механізм регулювання конфліктів, що можуть виникати в процесі еколого-інноваційних відносин. Правові рамки повинні містити механізми мирного врегулювання спорів, а також механізми альтернативного розв'язання конфліктів, наприклад, за допомогою арбітражу або медіації.

Правові рамки повинні бути належно розроблені з урахуванням сучасних вимог та реалій розвитку інноваційного бізнесу. Вони повинні бути доступні та зрозумілі для всіх сторін, які займаються інноваційною діяльністю. Крім того, необхідно мати механізми моніторингу та оцінки ефективності правових рамок, щоб у разі необхідності здійснювати вчасні корективи та покращення. Для цього можуть застосовуватися різноманітні інструменти, наприклад, проведення аналізу законодавства та його порівняння з аналогічними законодавствами інших країн, опитування підприємців та експертів з питань інноваційного бізнесу, залучення представників академічної громадськості для проведення наукових досліджень тощо. Такі механізми допоможуть забезпечити ефективне функціонування правових рамок та допоможуть уникнути можливих ризиків, пов'язаних з їх недостатньою ефективністю. У свою чергу, це допоможе залучити більше інвестицій у сферу інноваційного бізнесу та забезпечити стійке економічне зростання країни [10].

Крім того, важливим також вбачається досягнення цілей сталого розвитку можливо лише завдяки проникненню екологічної парадигми у всі сфери життя людини, іншими словами за умови загальної екологізації економіки та суспільства. Екологічна складова представлена в цілях сталого розвитку та є

невід'ємною вимогою їх досягнення. Порівняльний аналіз досягнення цілей сталого розвитку та екологічної економіки в Україні, за допомогою відповідних індексів, показав значне відставання країни в екологізації економіки та суспільства. Особливу увагу необхідно приділити екологізації економічної діяльності. На стику економіки та екології утворилась нова галузь знань та практичної діяльності - екологічна економіка, що вивчає еколого-економічні системи та направлена на зменшення екодиструктивного впливу на довкілля. До складу екологічної економіки належать еколого-орієнтовані види економіки, які відображають нові сучасні напрямки розвитку екологізації економіки та потребують створення методологічної бази для їх дослідження [11, с. 66].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що еколого-інноваційні відносини є важливим фактором для забезпечення сталого розвитку, а також розвитку інноваційного бізнесу та залученню інвестицій на міжнародному рівні. Ефективні правові рамки забезпечують захист прав та інтересів сторін, сприятимуть створенню сприятливого середовища для розвитку еколого-інноваційного бізнесу та підтримку держави у інноваційних проектах. Для успішної реалізації еколого-інноваційних проектів необхідно враховувати вимоги та реалії сучасного ринку та правового середовища. Також важливо мати механізми моніторингу та оцінки ефективності правових рамок, що дозволить своєчасно вносити зміни та покращувати їх роботу.

Таким чином, важливо розвивати та удосконалювати правові рамки в еколого-інноваційній галузі, що сприятиме стійкому економічному зростанню держави, підвищенню її конкурентоспроможності та позитивному впливу на навколишнє природне середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. *Офіційний вісник України* від 23.01.2015 р. № 4. Ст. 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV 04.07.2002. *Відомості Верховної Ради України* від 06.09.2002 р. № 36. Ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
3. Залуцький В. П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.11. С. 163–169. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2009/19_11/163_Zaluckyj_19_11.pdf.
4. Гетьман А. П., Анісімова Г. В. Деякі еколого-правові аспекти забезпечення сталого розвитку України. *Право та інновації*. 2017. № 3(19). С. 7–17. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/270>.
5. Янчук Н. Д. Правове забезпечення концепції сталого розвитку сучасної держави: теоретико-компаративістський аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 20 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20091229001508>.
6. Гузенко І. Інтелектуальна власність: правові аспекти захисту в Україні та світі. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 110-117.
7. Бала В. В., Харитон І. Ю. Іноземне інвестування в машинобудівній галузі. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3130>.

8. Лановська Г. І. Інноваційна екосистема: сутність та принципи. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11/2017. С. 257–262. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/43.pdf.
9. Рябчин О. М. Сталый розвиток в умовах енергоефективного розвитку світової економіки. *Сучасні питання економіки і права*. 2011. № 2. С. 81–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spep_2011_1_6.
10. Харченко Н., Бобух І. Нормативно-правова база інноваційного розвитку: аналіз європейського досвіду. *Економічний літопис-XXI*. 2019. №178 (1-2). С. 13–16.
11. Ковтун Т. А. Визначення ролі екологізації в досягненні цілей сталого розвитку. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2020. №2 (71). С. 63–81. <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2020-2-63-81>.

REFERENCES

1. Decree of the President of Ukraine on the Sustainable Development Strategy «Ukraine – 2020», No. 5/2015 (2015, January 12). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine on Innovation Activity, No. 40-IV (2002, July 4). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].
3. Zalutskyi, V. P. (2009). The essence of socio-economic development of machine-building enterprises: methods and principles of their provision. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, Issue 19.11, 163–169. Retrieved from: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2009/19_11/163_Zaluckyj_19_11.pdf [in Ukrainian].
4. Hetman, A. P. & Anisimova, H. V. (2017). Some ecological and legal aspects of ensuring sustainable development of Ukraine. *Pravo ta innovatsii*, 3(19), 7–17. Retrieved from: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/270> [in Ukrainian].
5. Yanchuk, N. D. (2009). Legal support for the concept of sustainable development of the modern state: theoretical and comparative analysis. *Candidate's thesis*. Odesa. Retrieved from: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20091229001508> [in Ukrainian].
6. Huzenko, I. (2020). Intellectual Property: Legal Aspects of Protection in Ukraine and the World. *Biznes Inform*, 2, 110–117 [in Ukrainian].
7. Bala, V. V. & Kharyton, I. Yu. (2014). Foreign investment in the machine -building industry. *Efektivna ekonomika*, 6. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3130> [in Ukrainian].
8. Lanovska, H. I. (2017). Innovative ecosystem: essence and principles. *Економіка і суспільство*, Issue 11/2017, 257–262. Retrieved from: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/43.pdf [in Ukrainian].
9. Riabchyn, O. M. (2011). Sustainable development in the conditions of energy efficient development of the world economy. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava*, 2, 81–85. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spep_2011_1_6 [in Ukrainian].
10. Kharchenko, N. & Bobukh, I. (2019). Legal Base of Innovative Development: Analysis of European Experience. *Економічний літопис-XXI*, 178 (1-2), 13–16 [in Ukrainian].
11. Kovtun, T. A. (2020). Determining the role of greening in achieving sustainable development goals. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*, 2 (71), 63–81. <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2020-2-63-81> [in Ukrainian].

SAVCHUK OLENA

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor at the Environmental Law department,
Yaroslav Mudryi National Law University, Associate Professor at the Law Department
of National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» NAU «KhAI»

LEGAL ISSUES OF ENVIRONMENTAL AND INNOVATION RELATIONS TO ENSURE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Problem setting. The work examines issues of ecological and innovative relations to ensure the sustainable development of Ukraine. The main aspects of sustainable development are studied, namely: economic, social, ecological, innovative components. Emphasis is placed on the importance of their combination with each other, the importance and relevance of the innovative component is proven, because innovations are the basis for the growth and development of any economy. In a world where technology is dynamic, it is becoming a critical factor in competitiveness.

Analysis of recent researches and publications. In particular, in this area there were publications of legal scholars: A.P. Hetman, G.V. Anisimova, V.L. Bredikhina, M.V. Krasnova, Yu.S. Shemshuchenko, N.R. Malysheva, G.N. Polyanskaya, V.G. Emelyanova, V.V. Nosik and others.

Purpose of the research. However, the study that would be aimed at analyzing the normative regulation of legal relations on the use and protection of the environment in the field of innovation has not yet been, which prompted us to choose this topic of research.

Article's main body. It has been proven that in order to achieve effective legal protection and development of innovative business, it is also necessary to develop and implement new legislative acts and regulatory norms that meet the requirements of the modern economy and technological development. In addition, an important element of legal support for ecological and innovative relations is the support of technological entrepreneurship and startups. For this, special support programs can be created that provide financial support and consulting assistance for young companies engaged in the development of new technologies. Incubators and accelerators can also be created, providing support for technological entrepreneurship from the initial stage to commercial success. Cooperation between international companies, universities and scientific institutes can contribute to the development of new technologies and ensure their global distribution.

Conclusions and prospects for development. In addition, it is also considered important that the achievement of the goals of sustainable development is possible only thanks to the penetration of the ecological paradigm into all spheres of human life, in other words, under the condition of general environmentalization of the economy and society. The ecological component is presented for the purposes of sustainable development and is an integral requirement for their achievement. A comparative analysis of the achievement of the goals of sustainable development and ecological economy in Ukraine, with the help of relevant indices, showed a significant lag behind the country in greening the economy and society. Special attention should be paid to ecologization of economic activity.

Key words: sustainable development, ecological and innovative relations, innovations, innovative relations, natural environment.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Савчук О. О. Правові питання еколого-інноваційних відносин для забезпечення сталого розвитку України. *Право та інновації*. 2023. № 2 (42). С. 93–98.